

دانشگاه الزهرا

دانشکده علوم اجتماعی و اقتصادی

پایان نامه جهت اخذ درجه کارشناسی ارشد رشته توسعه اقتصادی و برنامه ریزی

عنوان:

بررسی اثرات اشتغال زائی مناطق آزاد تجاری بر اقتصاد کشور

استاد راهنما: دکتر سید جواد پور مقیم

استاد مشاور: دکتر احمد یزدان پناه

نگارش: مریم رحمانی

مهر ماه ۱۳۷۶

چکیده:

بررسی اثرات اشتغال زایی مناطق تجاری بر اقتصاد کشور با توجه به تجربه جدید کشورمان در ایجاد مناطق آزاد تجاری در کشور، مشکلات و نارسائی های فراوانی در امر گردآوری آمار بصورت مدون وجود دارد. با وجود مراجعات مکرر به دفاتر مناطق آزاد کیش، قشم، چابهار و شورای عالی مناطق آزاد کشور، تنها موفقیت در کسب آمار معدودی در مورد عملکرد مناطق آزاد کشور مان حاصل گردیده که در پایان نامه ذکر شده است. آمار میزان تولیدات، ارزش افزوده و صادرات شرکتهای فعال در مناطق آزاد تجاری کیش و قشم از یکی از منابع در بانک مرکزی اخذ گردید. روش تحقیق در این تز روش کتابخانه ای و بررسی تطبیقی و مقایسه ای بین عملکرد مناطق آزاد چند کشور منتخب (موریس، دومینیک، سنگاپور و تایوان) و مناطق آزاد کشورمان است.

این پایان نامه در ۷ فصل تنظیم شده است. در فصل اول به اهمیت موضوع مورد بررسی و میزان جمعیت فعال و تعداد بیکاران پرداخته شده است. فصل دوم شامل تعاریف متفاوت و گوناگون از مناطق آزاد تجاری، اهداف، ویژگیها و انواع مناطق آزاد تجاری است. در دو فصل سوم و چهارم به جنبه های تئوریک پرداخته شده است، فصل سوم شامل تئوریهای مختلف تجارت بین الملل در بخش اول و توضیح استراتژیهای جایگزینی واردات و توسعه صادرات در بخش دوم است به این دلیل مناطق آزاد تجاری (مناطق پردازش صادرات) بعنوان یکی از ابزار استراتژی توسعه صادرات مطرح است. فصل چهارم به ارائه مدل تئوریک و بیان نتایج آن اختصاص دارد. این مدل با فرض بیکاری - Harris Todaro به اثرات اشتغال زایی ایجادیک منطقه پردازش صادرات در می پردازد. در فصل پنجم به بررسی ابعاد گوناگون و به ویژه تاثیر اشتغال زایی ایجاد مناطق آزاد تجاری در چهار کشور منتخب شامل موریس (که بیش از ۳/۴ اشتغال صنعتی آن کشور به مناطق پردازش صادرات آن تعلق دارد)، دو مینیکن (که تجربه موفقی در ایجاد فصل اشتغال با ایجاد مناطق آزاد تجاری داشته است)، سنگاپور و تایوان پرداخته شده است و فصل ششم به بررسی مناطق آزاد تجاری در ایران شامل قشم، کیش و چابهار اختصاص یافته است. و در فصل هفتم نتیجه و پیشنهادات مطرح شده است.

نتیجه آن است که کشور ما با یکدیگر کشورهای موفق در زمینه ایجاد اشتغال صنعتی توسط ایجاد مناطق آزاد تجاری فاصله بسیاری دارد، و باید با ایجاد تسهیلات بیشتر زیر بنایی در این مناطق و سعی بر ثبات قوانین و شرایط ایجاد مشوقها و انگیزه های بیشتری به جذب سرمایه گذاری بیشتر خارجی در بخشهای صنعتی (از نوع کاربر) اقدام نمود. (ماننداکثر کشورهای که صاحب مناطق پردازش صادرات هستند).

امید است در آینده با جذب شرکتهای سرمایه گذاری خارجی و داخلی بیشتر، اشتغال صنعتی ایجاد شده در این مناطق افزایش یابد و در کاهش نرخ بیکاری در کل کشور موثر باشد و ما به هدف ایجاد شده که در آئین نامه مناطق یابد و کاهش نرخ بیکاری در کل کشور موثر باشد و مابع هدف ایجاد اشتغال که در آئین نامه مناطق آزاد تجاری ایران ذکر شده است، دست بیابیم.

فهرست مطالب

فصل اول

۱-۱- کلیات

فصل دوم

۲-۱- تعریف

۲-۲- انواع طبقه بندی مناطق آزاد

۲-۲-۱- از نظر فعالیت‌های اقتصادی

۲-۲-۱-۱- منطقه آزاد تجارت (الف)

۲-۲-۱-۲- منطقه آزاد تولید (صنعتی) (ب)

۲-۲-۱-۲- از لحاظ ساختار آزادی عمل در تاسیس

۲-۲-۲-۱- مناطق آزاد باز (الف)

۲-۲-۲-۲- مناطق آزاد بسته (ب)

۲-۲-۳- از نظر شکل تولید کالای صنعتی

۲-۲-۳-۱- منطقه پردازش صادرات (الف)

۲-۲-۳-۲- منطقه اقتصادی ویژه (ب)

۲-۲-۳-۳- کارخانه پردازش صادرات (کارخانه حراست شده گمرکی) (پ)

۲-۳- بندر آزاد

۲-۴- تاریخچه ایجاد مناطق آزاد

۲-۵-۱- کسب درآمدهای ارزی (الف)

۲-۵-۲- ایجاد اشتغال (ب)

۲-۵-۳- اشتغال تکنولوژی (پ)

۴-۵-۲-ت) بهره برداری بهتر از منابع طبیعی داخلی

۶-۲-ویژگیها و خصوصیات مناطق آزاد تجاری

۱-۶-۲-ورود مواد خام لازم برای تولید در این مناطق بدون پرداخت حقوق گمرکی و بدون

اعمال محدودیت در مقدار واردات

۲-۶-۲-معافیت از مالیات بر درآمد شرکتها برای مدت نسبتا طولانی

۳-۶-۲-نظم در امور و فعالیتهای اداری

۴-۶-۲-مشخص بودن مرزها و وجود تسهیلاتی نظیر جاده، تلفن در سطحی گسترده تر از

داخل کشور میزبان

فصل سوم

۱-۳-مقدمه

۲-۳-نظریه های تجارت بین الملل

۱-۲-۳-عقاید مرکانتلیسم

۲-۲-۳-عقاید هیوم

۳-۲-۳-تئوری کلاسیک ها در تجارت بین الملل

۱-۳-۲-۳-هزینه های مطلق اسمیت

۲-۳-۲-۳-هزینه های نسبی ریکاردو

۴-۲-۳-نظریه هچکر و اوهلین

۵-۲-۳-نظریه تفاوت مهارتها

۶-۲-۳-نظریه پیشرفت تکنولوژی در تجارت

۳-۳-استراتژیهای جایگزینی واردات و توسعه صادرات

۱-۳-۳-استراتژی جایگزینی واردات

۱-۱-۳-۳-مراحل عملی جانشینی واردات

۲-۳-۳-استراتژی توسعه صادرات

۱-۲-۳-۳-ابزار و اهرمهای رایج در سیاست توسعه صادرات

فصل چهارم

۱-۴-مدل Hamada

۲-۴-مدل Adhikuri-Chauduri

۱-۲-۴-اثرات رفاهی و اشتغال زایی ایجاد یک منطقه آزاد تجاری

فصل پنجم

۱-۵-مقدمه

۲-۵-موریس

۱-۲-۵-تاریخچه

۲-۲-۵-فعالیت منطقه پردازش صادرات در موریس

۱-۲-۲-۵-مرحله اول : جهش (Take off) ۷۷-۱۹۷۰

۲-۲-۲-۵-مرحله دوم :بروز مسائل داخلی و خارجی ۸۲-۱۹۷۸

۳-۲-۲-۵-مرحله سوم :تجدید توسعه فزاینده (Revival of the boom) ۸۸-۱۹۸۳

۴-۲-۲-۵-مرحله چهارم : استحکام و بازنگری (حال) ۹۰-۱۹۸۸

۳-۲-۵-بازار نیروی کار

۳-۵-سنگاپور

۱-۳-۵-مقدمه

۲-۳-۵-مراحل رشد و توسعه سنگاپور به دنبال اتخاذ استراتژی توسعه صادرات

۱-۲-۳-۵-دهه ۱۹۷۰: دستیابی به استقلال کامل و پایه گذاری صنایع سرمایه بر

۲-۲-۳-۵-دهه ۱۹۸۰: ایجاد صناعی که بالاترین ارزش افزوده را تولید میکنند

۳-۲-۳-۵-دهه ۱۹۹۰ و رقابتهای اساسی

۴-۵-جمهوری دومینیکن

۵-۵-تایوان

۱-۵-۵-مناطق پردازش صادرات تایوان

فصل ششم

۱-۶-مقدمه

۲-۶-منطقه آزاد کیش

۱-۲-۶-مقدمه

۲-۲-۶-آغازی دوباره

۳-۲-۶-فعالیتهای منطقه آزاد کیش

۴-۲-۶-صنعت در کیش

۳-۶-منطقه آزاد چابهار

۱-۳-۶-صنعت در چابهار

۲-۳-۶-تسهیلات قانونی

۴-۶-منطقه آزاد قشم

۱-۴-۶-مقدمه

۲-۴-۶-موقعیت جغرافیایی قشم

۳-۴-۶-نگرشی کوتاه به سوابق تحولات قشم

۴-۴-۶-چشم اندازهای عملکرد منطقه آزاد قشم

فصل هفتم

نتیجه گیری و پیشنهادات